

Nr 215.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med hemställan om riksdagens samtycke till utfärdande av förordnande jämlikt 1 § lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt; given Stockholms slott den 17 april 1940.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att giva sitt samtycke till utfärdande av förordnande, att 2—7 kap. lagen den 30 december 1939 om tjänsteplikt skola äga tillämpning.

GUSTAF.

Gustav Möller.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholm slott den 17 april
1940.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller:

Lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt är, i likhet med flera andra författningar av beredskapslagstiftnings natur, så uppbyggd, att dess centrala bestämmelser, vilka återfinnas i 2—7 kapitlen av lagen, träda i tillämpning först sedan Kungl. Maj:t därom särskilt förordnat. Sådant förordnande må utfärdas vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Under tid, då riksdagen är samlad, må förordnande utfärdas endast med riksdagens samtycke. Något dylikt förordnande har ännu icke utfärdats.

Såsom närmare utvecklats i förslaget till lag om tjänsteplikt (prop. urtima riksd. 1939/40 nr 92 sid. 53 f.) äro de rubbningar på arbetsmarknaden, vilka kunna göra tillämpning av lagen erforderlig, framförallt av två slag: sådana som uppkomma genom avspärrningar och andra störningar i vår utrikeshandel och sådana som orsakas av militärinkallelser. I båda dessa hänseenden hava förhållandena under den gångna vintern varit bättre än väntat. Att militärinkallelserna icke haft svårare verkningar torde sammanhånga med att de inträffat under en årstid, då under alla förhållanden en säsongmässig avmattning inträder inom flera betydelsefulla arbetsområden.

I detta läge har under de senaste dagarna skett en avsevärd försämring. Sjökrigets intensifiering alldeles utanför våra kuster innebär de allvarligaste faror för vår utrikeshandel, vilka kunna draga med sig behov av stora omgrupperingar av landets arbetskraft. Den förstärkta försvarsberedskapen infaller mycket olyckligt med hänsyn till vårarbetet inom jordbruket. Nyligen ingångna underrättelser tyda på att på sina håll inom jordbruket i södra Sverige ett svårt läge uppkommit. Jämväl frågan om arbetskraft till ökad produktion av brännved är ägnad att ingiva bekymmer.

För att möta dessa svårigheter erbjuder lagen om tjänsteplikt främst möjligheten till en förändring av den offentliga arbetsförmedlingen, innebärande ett faktiskt — om ock ej formellt — förstatligande samt tillskapande av en effektiv central ledning för verksamheten (5 och 6 §§). Att sålunda ett mera effektivt instrument för omgruppering av arbetskraft erhålles är i nuvarande läge det krav, som först framträder. För att komma till rätta med dessa problem utan att tillgripa omfattande tvångsåtgärder fordras en betydligt ökad rörlighet hos arbetskraften och utnyttjande av tillgängliga reserver i form av säsongarbetslösa och olika grupper av endast partiellt använd arbetskraft. En förutsättning för att kunna gå fram på denna väg är emellertid tillskapandet av en organisation härför, framförallt en centraliserad och aktiverad arbetsförmedling. Den nuvarande kommunala och decentraliserade arbetsförmedlingsorganisationen är uppbyggd för det rent förmedlingsmässiga sammanförandet av arbetsgivare och arbetssökande på en arbetsmarknad av normal beskaffenhet. Dagens situation bjuder på betydligt svårare problem, för vilka denna organisation icke är avsedd och som den helt naturligt icke är i stånd att möta. Det är givetvis i känslan härav, som en effektivisering av arbetsförmedlingen satts främst bland tjänstepliktslagens olika möjligheter till åtgärder.

Denna anordning är därjämte avsedd som en beredskapsorganisation för ett eventuellt genomförande av någon av lagens övriga former för ingripanden: arbetsförmedlingstvång, företrädesbestämmelser och olika slag av tjänsteplikt. Huruvida någon av dessa kan bli erforderlig, är det nu icke möjligt att överblicka. Vid lagens antagande underströks i olika instanser önskvärdheten av att ingripandena enligt lagen icke gjordes mera vittgående än som i varje läge syntes oundgängligen nödvändigt, samt att om möjligt de längre gående åtgärderna tillgreps endast steg för steg, i den mån de lindrigare befunnos otillräckliga. Denna princip bör naturligtvis upprätthållas så långt det är möjligt. Det vore emellertid oriktigt att blunda för, att utvecklingen snabbt kan komma att kräva, att även övriga delar av lagen måste vinna tillämpning. Jag anser mig därför böra föreslå som en beredskapsåtgärd, att jämväl dessa formellt sättas i kraft.

I fråga om organisationen ämnar jag senare föreslå Kungl. Maj:t att dels uppdraga åt statens arbetsmarknadskommision att vara riksarbetsstyrelse i lagens mening och dels inrätta lokala underorgan åt kommissionen med uppdrag att vara länsarbetsstyrelser.

Jämväl de anslagsfrågor, som sammanhånga med dessa åtgärder, ämnar jag senare upptaga till behandling.

Föredragande departementschefen hemställer härefter,

att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att giva sitt samtycke till utfärdande av förordnande, att 2—7 kap. lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt skola äga tillämpning.

Kungl. Maj:ts proposition nr 215.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Sten-Eric Heinrici.